

ning innebär speciella problem, särskilt i neonatalperioden, och två av bokens kapitel ägnas åt detta och avslutas med praktisk vägledning.

Högt specialiserad kunskap

Kapitlet om postoperativ smärtlindring är skrivet av teamet Leena Jylli och Stefan Lundeberg och utgör en imponerande kunskapsförmedling från två rutinerade kliniker, sjuksköterska respektive läkare.

Pediatrik regional anestesi respektive smärtlindring vid dagkirurgi är exempel på kapitel med högt specialiserad kunskap. Sederling, procedurmärta och långvarig smärta är andra områden som belyses separat.

Multidisciplinär karaktär

Avsnitt om barnpsykiatriska aspekter, sjuksköterskans roll respektive sjukgymnastisk behandling illustrerar bokens multidisciplinära karaktär. Interdisciplinärt avhandlas så skilda områden som cancer, reumatisk smärta, återkommande huvudvärk, buksmärta och neuropatisk smärta.

Boken avslutas med psykologiska behandlingsmetoder, alternativa metoder och etik.

Angelägen för alla

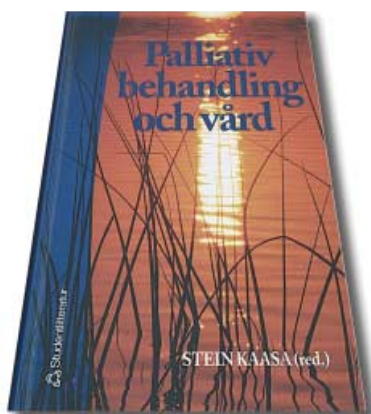
Med stort intresse valde jag först kapitlet om barnets upplevelse av att vara på sjukhus och fann att detta borde ingå i utbildningen av all vårdpersonal, inte minst läkare. Sedan går läsningen av bara farten. Informationen är lättillgänglig.

Viktiga omvårdnadsaspekter och farmakologisk hårdvara går hand i hand på ett unikt sätt, och boken blir därmed värdefull och angelägen i ett eller annat avseende för alla som arbetar med vård av barn, från vårdpersonal, sjukgymnaster och beteendevetare till den specialistkompetent läkaren. Valda delar lämpar sig också för utbildningsändamål på praktiskt taget alla nivåer.

Viktig väckarklocka

Innehållet känns väl uppdaterat. Ibland förekommer upprepningar i de olika kapitlen, men de upplevs inte som störande.

Man inser att barn inte är små vuxna utan ser omvärlden från sin egen utgångspunkt, och boken tydliggör betydelsen av att förstå barns upplevelser och att agera på deras villkor. Samtidigt förmedlas nyttig farmakologisk och vårdteknisk kunskap, som är direkt tillämpbar i den kliniska vardagen. Nu kan vi inte längre skylla på okunskap. Det är bara att införskaffa boken, läsa och agera.

Nordisk lärobok om mötet med den svårt sjuka patienten

Stein Kaasa, red. **Palliativ behandling och vård**. 413 sidor. Lund: Studentlitteratur, 2001. ISBN 91-44-01166-0.

Recensent: Ulla Söderström, allmänläkare, Umeå.

»Palliativ behandling och vård« kom ut 1998 i Norge som en »nordisk lärobok«. Redaktör är Stein Kaasa, onkolog, verksam som chef på Sektion lindrande behandling, Kreftavdelningen i Trondheim. Han har själv ensam eller tillsammans med andra skrivit ungefär hälften av bokens kapitel. Övriga författare kommer huvudsakligen från Norge, några enstaka från Danmark och Sverige. Boken är nu översatt till svenska, och faktagranskare är Peter Strang. Målgruppen är läkarstuderande och studerande på andra vårdutbildningar.

Konkreta råd och förslag

Boken är indelad i fyra delar med rubrikerna »Mötet med den svårt sjuka patienten«, »Medicinsk forskning och etik«, »Smärbehandlingen« och »Andra symptom«. Den del av boken som handlar om mötet med den svårt sjuka patienten har fått stort utrymme och omfattar ämnen som döendets psykologi, empati, att samtala om döden, ritualer vid dödsfall, eutanasi. Flera av författarna ger konkreta råd och förslag på hur man kan göra när man skall närma sig en svårt sjuk patient. Jag tycker att den här delen av boken i sin helhet är mycket bra. Avsnittet om medicinsk etik och forskning är kortare, men ger de grundläggande kunskaper som är relevanta med tanke på målgruppen.

Särskilt bra om vätskebehandling

När det gäller behandling av smärta och andra symtom finns det redan en hel del

litteratur på svenska inom dessa områden. Boken ger en god översikt och grundläggande kunskaper i de behandlingsmöjligheter som vi har att tillgå, även specifikt onkologiska sådana som strålning och cytostatika. Ett kapitel som jag särskilt vill lyfta fram är det Stein Kaasa skrivit om »Vätskebehandling av patienter med cancer i långt framskridet skede«. Det är ett svårt ämne, och jag tycker att han på några få sidor lyckats förmedla fakta och etiska synpunkter på ett utmärkt, både tydligt och nyanserat sätt.

Skilda behandlingsprinciper påpekas

Behandlingstraditionerna skiljer sig något de nordiska länderna emellan, men faktagranskaren har hållit sitt vakande öga över texten och påminner om att vi kan göra lite olika. I något sammanhang tillåts han även ge en lite mer personlig kommentar, vilket jag som läsare uppskattar, då det ger en känsla av engagemang och diskussion!

Fin bildserie

Genom boken löper en serie om 18 svart-vita fotografier av en svårt sjuk man. Det är bilder som ger glimtar av en speciell patients vardag, på sjukhuset och hemma. Den här fina bildserien ger liv åt boken, påminner om verkligheten, vad alla de tryckta orden egentligen handlar om och riktar sig emot.

Alla svårt sjuka borde omfattas

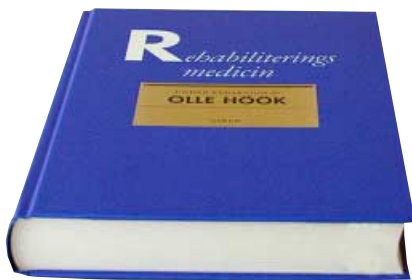
Jag tycker att bokens styrka ligger i den grundliga genomgången av mötet med den svårt sjuka patienten. Dess svaghet är nog att den mest handlar om den cancersjuka patienten utan att detta tydliggörs i titeln. Den palliativa vården har vuxit fram ur hospicerörelsen och vården av cancersjuka. Jag tycker dock att tiden är mogen att man med självklarhet i begreppet införlivar alla svårt sjuka människor, som är i det skede av livet där botande behandling inte längre är möjlig. Jag tycker kanske också att omvårdnadsaspekterna är lite styvmoderligt behandlade, och jag saknar en konkret beskrivning av hur man kan ta hand om den döda kroppen. Det finns över huvud taget inte mycket skrivet om detta. Det bästa jag läst om det hittade jag för några år sedan i en amerikansk buddhistisk tidskrift!

Komplement till svensk lärobok

Den svenska läroboken »Palliativ medicin« utkom första gången 1995 under redaktion av Barbro Beck-Friis och Peter Strang, med en andra reviderad upplaga 1999. I den senare har man också tagit upp palliativ vård vid andra sjukdomstillstånd än cancer. Den nu anmälda boken överlappar i viss mån »Palliativ me-

dicin«. Målgruppen för den senare är läkare och sjuksköterskor, medan »Palliativ behandling och vård« alltså riktar sig till blivande läkare och studerande inom andra vårdyrken.

Jag hoppas att den blir en självklar lärobok under grundutbildningen för alla som utbildar sig för att arbeta inom sjukvården. Kunskaper i palliativ vård är nödvändiga var man än arbetar med svårt sjuka människor!

Förbättrad svensk lärobok i rehabiliteringsmedicin

Olle Höök, red. **Rehabiliteringsmedicin**. 571 sidor. Stockholm: Liber AB, 2001. ISBN 91-47-04981-2.

Recensent: Christer Tengvar, med dr och överläkare, Rehabiliteringsmedicin, Neurocentrum, Akademiska sjukhuset, Uppsala.

■ År 1958 startades den första rehabiliteringsmedicinska kliniken i vårt land, och ämnet fick status som egen specialitet under senare delen av 1960-talet.

Det kom dock att dröja ytterligare ett antal år innan en lärobok i ämnet inriktad på svenska och nordiska förhållanden fanns tillgänglig. År 1988 utkom sålunda den första upplagan av »Medicinsk rehabilitering« under redaktion av nuvarande professor emeritus Olle Höök. Ytterligare tre upplagor har därefter givits ut, vilket återspeglar behovet av inhemsk kurslitteratur i rehabiliteringsmedicin, men även specialitetens breddade kunskapsbas och fortgående utveckling mot tydligare fokusering på rehabilitering efter skador och sjukdomar i nervsystemet liksom på kroniska smärttillstånd.

Ny utgåva 2001

En reviderad fjärde upplaga av »Rehabiliteringsmedicin« finns nu ute i handeln. Bokens uppbyggnad är väsentligen oför-

ändrad. I en första »allmän del« beskriver och diskuterar författarna generella patofysiologiska mekanismer och behandlingsprinciper, men också viktiga definitioner, aktuell lagstiftning och försäkringssystem. I en andra »speciell del« avhandlas behandlingar och förhållningssätt inom rehabiliteringen vid ett antal utvalda tillstånd, med en uppenbar tonvikt på dem som drabbar nervsystemet.

Betydande omarbetning

Antalet engagerade författare i denna den fjärde upplagan är imponerande, drygt 80 personer, de flesta välkända inom respektive kunskapsområden. Texten till samtliga kapitel i den allmänna såväl som i den speciella delen av boken har omarbetats, och ny praktisk och teoretisk kunskap har på ett fördömligt sätt kunnat infogas. Nyskrivna avsnitt har vanligtvis adderats till tidigare kapitel, men bokens omfång har trots detta ökat endast marginellt då mindre aktuella kapitel tagits bort. Även hela kapitel är med fördel ordentligt omarbetade såväl gällande textinnehållet som tabeller, illustrationer och diagram. Ett utmärkt exempel på detta är avsnittet om »Cerebrovasculära sjukdomar«, nu med en betydligt mer klinisk-praktiskt orienterad genomgång av rehabiliteringsfasen.

Nytt material

Tre nya kapitel med högaktuellt innehåll har tillkommit i den allmänna delen. Här ges en mycket god översikt över områden som bemötande i sjukvården, utvärdering och uppföljning av rehabiliteringsinsatser och gånganalys vid motorikstörning. Avsnitten är pedagogiskt välstrukturerade, lättlästa och har tydliga och vägledande rubriker.

Några anmärkningar

Kapitlet om skullskador är i behov av förnyelse i flera avseenden. Bland annat saknas definitioner av lätta, medelsvåra och svåra traumatiska hjärnskador, vilket även gäller en beskrivning av olika skadetyper inkluderande diffus axonal skada. Skadekonsekvenser i relation till typ av skada och svårighetsgrad kan förtydligas ytterligare. Vegetativa tillstånd med differentialdiagnoser som locked in-syndrom och akinetisk mutism bör finnas med, liksom något om farmakologiska behandlingsmöjligheter under rehabiliteringsskedet.

En uppdaterad epidemiologi vid traumatisk hjärnskada är likaså önskvärd. Det posttraumatiska stressyndromet ges ett oproportionerligt stort utrymme i diskussionen om lätta skullskador. Möjligheterna av kombinerade såväl organiska

som psykogena orsakssamband, framför allt vid långvariga besvär, bör uppmärksammas.

Några av bokens illustrationer och fotografier har ett flertal år på nacken, vilket ibland förtar intrycket av aktualitet. En del ämnesområden, exempelvis körkortsfrågor och bilkörning, som berörs i skilda delar av boken kunde med fördel koncentreras i sammanhållna avsnitt. Registret upplevs dessutom i dessa sammanhang som något opraktiskt.

I avsnittet om faktorer som påverkar plasticiteten i centrala nervsystemet saknar jag inlägg om effekter av farmaka och funktionell restitution, ett idag synnerligen aktuellt område under utveckling. Intramuskulära injektioner med botulinumtoxin typ A är idag ett fullt etablerat behandlingsalternativ vid muskulär hypertonus. Metoden som är på god väg att bli den dominerande blockadmetoden beskrivs endast summariskt på några få rader.

God vetenskap och pedagogik

Denna den fjärde upplagan har till stora delar framgångsrikt uppdaterats i vetenskapligt avseende. Nyvunnen kunskap om sambanden mellan (neuro)biologiska mekanismer, behandling och funktionell återhämtning efter sjukdom eller skada betonas i många kapitel och på ett stimulerande sätt, något som säkerligen kan inspirera till fortsatt forskning och utveckling.

Trots att antalet författare är stort med många angränsande ämnesområden har man lyckats undvika besvärande upprepningar och överlappningar av innehållet. Bokens dominerande karaktär ligger idag till stor del i dess faktabredd och många gånger översiktliga förhållningssätt kombinerat med en enkel och pedagogisk layout, vilket gör innehållet lätt-tillgängligt för läsaren.

Viktig kurslitteratur

Då boken fortfarande är den enda i sitt slag med inriktningen mot svenska förhållanden uppfattar jag den ovärderlig som studielitteratur på grundnivå, och den måste anses som obligatorisk i detta avseende.

Den riktar sig, nu såsom i tidigare upplagor, i första hand till läkare under specialistutbildning i rehabiliteringsmedicin, men kan även användas av andra inom sjukvården och omsorgen vilka i sin kliniska vardag möter en rehabiliteringsrelaterad problematik. Boken räcker inte till för den färdiga specialisten, vilket inte heller varit den primära avsikten. Specialisten i rehabiliteringsmedicin får därför även fortsättningsvis konsultera mer detaljerade och omfattande internationella verk. •